

Nr 27.

Ankom till riksdagens kansli den 19 mars 1935 kl. 1 e. m.

*Utlåtande i anledning av väckta motioner angående utredning om
rätten att idka hantverk.*

Första lagutskottet har förehaft följande motioner, nämligen motionerna i första kammaren nr 51 av herr *Wohlin* m. fl. och nr 175 av herr *Nilsson, Theodor*, samt motionerna i andra kammaren nr 134 av herr *Hagberg* i Malmö m. fl. och nr 220 av herrar *Andersson* i Falkenberg och *Gustavson* i Västerås.

I motionerna I: 51 och II: 134, som äro likalydande, yrkas att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville dels föranstalta om skyndsamt återupptagande av utredningen om revision av gällande näringsfrihetsförordning, varvid särskild uppmärksamhet bör fästas vid frågan om näringsfrihetens begränsning genom uppställande av legala kompetensvillkor för rätten att idka hantverk, dels ock, därest denna utredning därtill kan giva anledning, snarast möjligt inför riksdagen framlägga förslag till lagbestämmelser i ämnet.

I motionerna I: 175 och II: 220, vilka likaledes äro likalydande, hemställles, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning rörande införande av legala kompetensvillkor för rätten att idka hantverk samt om framläggande för riksdagen av de förslag, vartill utredningen kan giva anledning.

I fråga om de skäl, som föranlett motionärernas yrkanden, får utskottet hänvisa till motionerna.

Gällande bestämmelser.

Enligt 1 § i kungl. förordningen den 18 juni 1864 angående utvidgad näringsfrihet är svensk man eller kvinna, med de undantag och inskränkningar samt under de villkor i övrigt som i förordningen upptagas, berättigad att i stad eller å landet idka handels- eller fabriksrörelse, hantverk eller annan hantering med mera. För rättigheten att med biträde av annan än hustru och hemmavarande barn till avsalu tillverka fabriks- och hantverksarbeten eller såsom yrke utöva annan hantering fordras enligt 2 § såsom villkor att råda över sig själv och sin egendom. I 4, 5 och 6 §§ stadgas om gift kvinnas, stärbhusdelägares och omyndigs rätt att idka

näringsyrke. I 7 § meddelas vissa särskilda bestämmelser angående tillverkning genom kemisk behandling, rening av brännvin m. m. 8 § innehåller vissa speciella undantag i fråga om bokhandel och boktryckeri m. m. Enligt 9 § skall den som i stad vill med biträde av annan än hustru och hemmavarande barn till avsalu tillverka fabriks- och hantverksarbeten eller såsom yrke utöva annan hantering skriftligen anmäla sig i Stockholm hos överståthållareämbetet och i annan stad hos magistraten eller stadsstyrelsen. Vill någon å landet utöva dylikt näringsyrke, skall han göra anmälan hos länsstyrelsen. Enligt 11 § äro lantmän oförhindrade att utan anmälan med biträde av hustru, hemmavarande barn och tjänstehjon till avsalu förfärdiga de fabriks- och hantverksarbeten, vilka såsom föremål för husflit kunna av dem åstadkommas. Vidare äga sådana för statens eller kommuns räkning stiftade inrättningar, vilka avse fattig- eller fängelsevård, ävensom undervisnings- och vårdanstalter av alla slag att, utan iakttagande av vad i förordningen eljest är föreskrivet, till avsalu tillverka fabriks- och hantverksarbeten. I förordningen meddelas även vissa straffbestämmelser. Slutligen meddelas särskilda bestämmelser om den rätt till idkande av handel eller annat näringsyrke, som kan förvärfvas av utlänning.

Tidigare utredning.

Vid upprepade tillfällen under de senaste årtiondena ha från köpmanna- och hantverkarhåll framställningar gjorts hos Kungl. Maj:t om revision av gällande näringsfrihetslagstiftning. Som önskemål har därvid framhållits, bland annat, att viss yrkesskicklighet och bokföringskunskap borde fordras för rätt till självständig näringsutövning.

Sedan kommerskollegium den 2 juni 1913 avgivit utlåtande över då föreliggande framställningar samt Sveriges hantverksorganisation härefter i en den 31 december 1920 dagtecknad skrift gjort ytterligare framställning i saken, underställdes ärendet den 25 februari 1921 av dåvarande chefen för handelsdepartementet Kungl. Maj:ts prövning. Kungl. Maj:t beslöt härvid att en ingående utredning skulle verkställas. Under arbetets gång inhämtades yttrande från handelskamrar och andra näringsorganisationer samt från länsstyrelser och magistrater. Den 24 november 1922 beslöts emellertid att utredningsarbetet skulle vila.

Sedan härefter olika näringskorporationer vid upprepade tillfällen, bland andra Sveriges hantverksorganisation i en den 11 augusti 1924 dagtecknad skrift, hemställt om revisionsarbetets återupptagande, uppdrog Kungl. Maj:t den 27 september 1924 åt kommerskollegium att fullfölja det för en revision av gällande näringslagstiftning erforderliga utredningsarbetet samt till Kungl. Maj:t inkomma med de förslag, som av utredningen kunde föranledas. Efter bearbetning av det tillgängliga utredningsmaterialet hade kollegiet överläggningar i ärendet med representanter för handels-

kammarmötets kommitté, Sveriges köpmannaförbund, Sveriges hantverksorganisation och Sveriges grossistförbund.

I utlåtande den 24 oktober 1928 lämnade kommerskollegium en översikt över de särskilda frågornas dåvarande läge jämte olika framkomna reformförslag och angav de huvudsakliga riktlinjer, efter vilka enligt kollegiets mening en författningsrevision borde företagas.

Den 26 april 1929 underställde dåvarande chefen för handelsdepartementet ärendet Kungl. Maj:ts förnyade prövning samt anförde därvid, att det vid de överväganden, som ägt rum inom departementet, visat sig, att ställningstagandet till de av kommerskollegium skisserade riktlinjerna för en revision av näringsfrihetsförordningen och därmed sammanhängande författningar svåriligen kunde äga rum, innan formulerade förslag till författningsbestämmelser föreläge. Efter hemställan av departementschefen lämnades honom därför bemyndigande att tillkalla högst två sakkunniga för att inom departementet biträda med upprättande av förslag till lagtext.

Sedan revisionssekreteraren William Hemberg, vilken med stöd av nämnda bemyndigande tillkallats, på grundval av kommerskollegiets berörda utlåtande utarbetat preliminära utkast till näringslag m. m., inforrades yttranden över utkasten av samtliga länsstyrelser, av magistrater och stadsstyrelser i rikets städer ävensom av skolöverstyrelsen, statistiska centralbyrån, kontrollstyrelsen, rikets handelskammare, Sveriges köpmannaförbund, Stockholms och Malmö köpmannaföreningar, Sveriges hantverksorganisation, Sveriges industriförbund, Sveriges allmänna lantbrukssällskap, Sveriges advokatsamfund, kooperativa förbundet, fullmäktige för samtliga svenska handelsresandeföreningar och Sveriges organiserade gårdfarihandlare. Kommerskollegium avgav därpå den 6 juni 1931 utlåtande över utkasten.

Vad särskilt beträffar frågan om *rätt att utöva hantverk* framställdes redan på ett tidigt stadium efter näringsfrihetsförordningens tillkomst krav om näringsfrihetens begränsning i viss utsträckning. Från hantverkarhåll har sålunda särskilt klagats över hantverksskicklighetens avtagande och hantverkets tillbakagång i allmänhet, vilket förhållande åtminstone till viss del tillskrivits den rådande friheten att starta hantverksrörelse. Då vem som helst utan några kvalifikationer eller någon erfarenhet i yrket kunnat etablera sig som hantverkare, hade hantverkets anseende dragits ned, konkurrensen hade urartat till en tävlan enbart om lägsta pris utan hänsyn till fullgott arbete, hantverkets konkurrenskraft i förhållande till industrien hade undergrävts, och även den kunnigaste hantverkare hade ofta att kämpa med stora svårigheter för att hålla sin rörelse uppe. Sveriges hantverksorganisation hade för sin del yrkat, att som villkor för rätten att självständigt utöva hantverk skulle i huvudsaklig överensstämmelse med norsk lag om hantverksnäring av den 25 juli 1913 krävas viss tids praktik i yrket, genom gesällbrev eller på annat

lämpligt sätt styrkt yrkeskunskap samt kunnighet i bokföring och kostnadsberäkning.

Kommerskollegium behandlade förevarande spörsmål såväl i sitt principutlåtande den 24 oktober 1928 som utlåtandet den 6 juni 1931. I det senare anförde kollegiet sammanfattningsvis följande:

Vid det förnyade övervägande, som ägnats frågan huruvida legala kompetenskrav borde uppställas för rätten att idka hantverk, hade kollegium icke kunnat undgå att hysa allvarliga betänkligheter mot en dylik ordning. Att genomföra det ifrågavarandet kravet med den stränghet, som från hantverkshåll önskades, syntes — om ej andra berättigade intressen skulle trädas för när — icke vara görligt. Om åter kompetenskravet begränsades dels lokalt till städer och möjligen stadsliknande samhällen, dels och till hantverkare, som i rörelsen sysselsatte andra än make och barn, syntes den principiella utgångspunkten för hantverkarnas krav — att endast den, vars kompetens i viss ordning konstaterats, skulle ha rätt att utöva ett hantverk — vara så modifierad, att ur hantverkssynpunkt så avsevärda fördelar knappast vore förenade med systemet, att de skulle uppväga de ofrånkomliga olägenheterna. Tanken att ifrågavarande system skulle kunna föra hantverket över de svårigheter, med vilka det otvivelaktigt hade att kämpa, syntes kollegium bottna i en övertro på lagstiftningens förmåga att råda bot på de ekonomiska verkningarna av förändringar i produktionsbetingelserna. De rubbningar, som bleve en följd av dylika förändringar, kunde enligt kollegiets mening säkrast övervinnas genom att de näringsgrenar, som drabbades av dylika rubbningar, av egen kraft anpassade sig efter det nya läget.

Under åberopande av det anförda hemställde kollegiet, att det av hantverksorganisationen framförda önskemålet om legala kompetensvillkor för rätten att idka hantverk icke måtte vinna statsmakternas bifall.

Frågan om uppställandet av legala kompetensvillkor för rätten att driva hantverk upptogs därefter till behandling i *propositionen nr 41 till 1932 års riksdag* med förslag till lag om kringföringshandel och tillfällighetsförsäljning m. m.

Föredragande departementschefen anförde därvid bland annat:

Hans principiella inställning till de önskemål och krav, som från hantverkets målsmän kommit till uttryck, kunde i korthet angivas så, att åt denna betydelsefulla gren av samhällets ekonomiska organisation väl borde från det allmännas sida ägnas all den omsorg, som erfordrades för beredande av möjligast gynnsamma förutsättningar för fyllande av dess speciella uppgifter inom produktionen, men att därvid icke heller borde släppas ur sikte vad som ur den konsumerande allmänhetens synpunkt syntes mest ägnat att betjäna dess intressen.

Man syntes bland hantverkarna själva knappast ha tillräckligt beaktat de praktiska verkningarna av en bestämmelse, enligt vilken endast den, som behörigen styrkt sin yrkeskunskap, skulle få utöva yrket. Såsom kommerskollegium framhållit i sitt utlåtande av den 6 juni 1931, syntes det icke låta sig göra att genomföra en sådan ordning utan att samtidigt medgiva vittgående undantag från huvudregeln. På de av kollegiet anförda skälen syntes det ofrånkomligt att undantaga frihantverkarna eller, såsom de här i landet vanligen pläгат benämnas, självförsörjarna, d. v. s.

lämna envar frihet att utan styrkande av sin kompetens försörja sig genom hantverksarbete, då rörelsen utövades allenast av honom själv eller med hjälp av familjens arbetskrafter. Vidare syntes av praktiska skäl oundgängligt att helt undantaga den egentliga landsbygden från lagens tillämplighetsområde eller i varje fall göra dess tillämpning beroende på framställning av kommunala myndigheter. Med stöd av erfarenheten från Norge, där en lagstiftning av denna innebörd sedan åtskilliga år tillbaka varit gällande, hade kommerskollegium i sitt nu berörda utlåtande utförligt påvisat, hur förhållandena enligt kollegiets mening skulle gestalta sig, om en dylik lagstiftning här förverkligades, samt redogjort för de vanskligheter och i åtskilliga hänseenden otillfredsställande resultat, som därvid kunde förväntas uppkomma. Dessa olägenheter, vilka syntes vara i allt väsentligt ofrånkomliga, vore av sådan beskaffenhet, att de måste anses mer än uppväga de fördelar, som systemet skulle medföra.

På grund härav funne departementschefen sig icke kunna tillstyrka, att praktisk utbildning, yrkeskunskap eller förfarenhet i kostnadsberäkning gjordes till legalt villkor för rätt till självständig hantverksutövning.

För avhjälpande av de svårigheter, varmed de enskilda hantverkarna hade att kämpa, vore sålunda enligt departementschefens förmenande de legala kompetensvillkorens väg icke framkomlig. Det stöd från det allmännas sida, som näringsidkarna kunde påräkna för sina strävanden till yrkeskompetensens höjande, syntes böra lämnas efter samma linjer som dithills, alltså huvudsakligen genom statsunderstöd till kommunala och enskilda lärlings-, yrkes- och verkstadsskolor, andra anstalter för yrkesundervisning, de olika näringsorganisationernas verksamhet, studieresor, utbildning av lärlingar genom yrkesskickliga hantverkare och dylikt.

I en del yttranden hade gjorts gällande, att det för detaljhandeln och hantverkets män ingalunda vore omöjligt att genom sina organisationer, genom samarbete och inbördes överenskommelser av egen kraft förverkliga det mål för vars uppnående lagstiftningens ingripande påfordrats. Det syntes också ligga i öppen dag, att på denna väg betydande resultat borde kunna nås.

Första lagutskottet, som behandlade propositionen, anförde i sitt utlåtande, nr 20, i denna del:

Propositionen innebure ett upptagande av endast några särskilda av de vittomfattande frågor, vilka under de långvariga förarbetena varit under behandling. Vad som i första hand föranlett yrkandena på en revision av näringslagstiftningen och under förarbetena tilldragit sig det största intresset syntes ha varit kraven på införande av legala kompetensvillkor för rätt att idka hantverk m. m. men dessa krav hade genom förevarande proposition blivit avvisade. Utskottet ville för sin del uttala sin anslutning till den ståndpunkt till denna fråga, som sålunda intagits, och kunde därvidlag hänvisa till de av föredragande departementschefen i propositionen anförda skäl.

Vid utskottsutlåtandet, däri propositionen i övrigt avstyrktes, funnos följande två reservationer, i vilka dock icke ifrågavarande spörsmål berördes. Det genom propositionen framlagda lagförslaget förföll därefter genom skiljaktiga beslut i kamrarna.

Vid riksdagen år 1934 väcktes i två motioner, nr 137 i första kammaren av herr Wohlin m. fl. och nr 307 i andra kammaren av herr Hagberg i

Malmö m. fl., enahanda yrkande som i motionerna I: 51 och II: 134 innevarande år.

Första lagutskottet, som behandlade motionerna, anförde i avgivet utlåtande nr 44:

Enligt vad utskottets redogörelse visade hade frågan om uppställande av legala kompetensvillkor för rätten att idka hantverk nyligen varit föremål för en ingående utredning. Kommerskollegium hade därvid i sina utlåtanden åren 1928 och 1931 klarlagt de betydande svårigheter som spörsmålet inneslöte. Enligt utskottets mening hade kollegiet även visat att den monopolisering av hantverket som i viss utsträckning genomförts i Norge icke utgjorde något efterföljansvärt exempel. Beträffande de tungt vägande skäl som i övrigt anförts mot införande i vårt land av legala kompetensvillkor för rätten att idka hantverk kunde utskottet hänvisa till nämnda utlåtanden.

Utskottet ville för egen del endast framhålla, att utskottet icke kunde finna skäl till antagande att hantverket genom införande av legala kompetensvillkor skulle kunna erhålla det stöd som dess målsmän eftersträva. Det syntes vara otvivelaktigt att de svårigheter som uppstått för hantverket under de senare årtiondena huvudsakligen utgjort återverkningar av den pågående industrialiseringsprocessen. I motionerna framhölls visserligen, att hantverket under de sista åren försatts i ett ännu bekymmersammare läge än förut genom en av arbetslösa personer företagen, alltmera omfattande nyetablering, och ett stort antal till utskottet inkomna framställningar från hantverkarsammanslutningar hade bekräftat motionärernas uppgifter härom. Utskottet beaktade till fullo de synnerligen betydande svårigheter med vilka hantverket för närvarande hade att kämpa. Det måste dock anses mindre tilltalande att genom uppställande av vissa legala kompetensvillkor hindra arbetslösa personer från att skaffa sig sin utkomst inom ifrågavarande näringsgrenar. Utskottet ville erinra om att för upprätthållande av dylika föreskrifter uppenbarligen fordrades vissa straffbestämmelser, och det bjöde mycket emot att staten med straff hotade i och för sig lofvärda strävanden av den enskilde att icke falla det allmänna till last. I övrigt ville utskottet endast anmärka, att en ny näringslagstiftning icke borde grundas på de mer eller mindre exceptionella förhållanden som kunde råda under en långvarig kris.

Då utskottet sålunda icke kunde ansluta sig till tanken att i vårt land införa legala kompetensvillkor för rätten att idka hantverk, ansåge sig utskottet icke heller ha anledning att på grund av förevarande motioner påkalla ett återupptagande av den utredning angående näringslagstiftningen som avslutades med 1932 års proposition angående kringföringshandel med mera. Därvid hade dock inom utskottet ifrågasatts huruvida det icke kunde vara lämpligt att upptaga till närmare undersökning frågan om en förbättrad lärlingsutbildning. I ett av kommerskollegium, socialstyrelsen och skolöverstyrelsen år 1927 avgivet och av kommerskollegium omnämnt utlåtande i denna fråga anförde emellertid de nämnda ämbetsverken, att de på grund av det rådande opinionsläget bland arbetsgivare- och arbetareorganisationerna nödgades förorda att från det allmännas sida en avvaktande hållning tills vidare intoges i avseende å lagstiftningen om lärlingsväsendet. Det kunde måhända icke heller påräknas, att ett mera omfattande statligt ingripande i lärlingsfrågan skulle

ha någon större framgång innan nämnda organisationer intoge en mera välvillig hållning. För opinionsbildningen i detta avseende hade uppenbarligen hantverksorganisationerna en viktig uppgift att fylla. Utskottet förutsatte att, därest någon väsentlig ändring inträdde i arbetsgivare- och arbetareorganisationernas berörda inställning till lärlingsfrågan, de förutnämnda ämbetsverken icke skulle underlåta att upptaga denna fråga till förnyad behandling.

På grund av vad sålunda anförts hemställde utskottet, att motionerna icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Vid utlåtandet fanns fogad en reservation av herrar Linnér, Bissmark och Hedlund i Östersund, vilka anförde:

Den utredning som av kommerskollegium verkställdts angående införandet av legala kompetensvillkor för rätten att idka hantverk hade ådagalagt, att en lagstiftning i sådant syfte vore förenad med betydande svårigheter, vilka exempelvis den av motionärerna åberopade norska lagstiftningen icke lyckats lösa. Då ej heller eljest någon anvisning kunnat lämnas på utvägar för en monopollagstiftning, som skulle leda till verkligt gagn för hantverkets utövare och den konsumerande allmänheten, hade reservanterna icke kunnat förorda åtgärder i sådant syfte.

Däremot syntes det icke uteslutet att nyssnämnda båda intressen kunde befrämjas genom åtgärder av annat slag. De konkurrenssvårigheter, av vilka hantverket för närvarande lider, kunde icke endast förklaras genom industrialiseringens verkningar. Hantverket syntes vid sidan av den industriella produktionen ha en särskild uppgift att fylla för att tillgodose konsumenternas behov av kvalitetsprodukter och deras önskan att få en mera personlig smak tillfredsställd. Ett betydelsefullt och ganska vidsträckt område syntes således även för framtiden tillkomma hantverket såsom ett naturligt arbetsfält. Den bestämda förutsättningen härför vore dock att hantverket allt fortfarande i huvudsak utövades av personer med skolad yrkesskicklighet.

I de krav på lagstiftning, som framkommit från hantverkets organisationer och som berörts i de föreliggande motionerna, syntes frågan där om vara grundläggande. Alla stödåtgärder för hantverket vare sig i form av lagstiftning eller på annat sätt syntes förutsätta en god utbildning av hantverkets lärlingar. Med den utveckling, som de yrkesbetonade fortsättningsskolorna numera vunnit, vore det icke uteslutet, att lärlingsutbildningen kunde anknyta till redan befintliga eller jämförelsevis lätt uppnådda anordningar. Frågan därom krävde emellertid en mera ingående undersökning.

Att en sådan undersökning utan uppskov företogs, syntes påkallat jämväl ur den synpunkten, att därigenom till äventyrs kunde yppa sig en utväg att åtminstone för något antal unga personer bereda tillträde till yrken, där de efter vunnen utbildning kunde stanna kvar och få sin försörjning. Då ungdomsarbetslösheten blivit ett av samhällets allvarligaste problem, borde man icke försumma att se till, huruvida här en utväg kunde öppna sig att på ett mera bestående sätt än genom tillfälliga kurser, om ock för ett begränsat antal, skapa tillträde till arbetsmarknaden. Interesse för frågan borde kunna påräknas från vederbörande organisationer.

På grund av vad sålunda anförts hemställdes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, att förnyad utredning måtte verkställas angående lärlingsutbildningen inom hantverket.

Vid utlåtandet fanns även fogad en reservation av fröken Wellin, som yrkade bifall till motionerna.

Riksdagen biföll den av herr Linnér m. fl. avgivna reservationen, varpå riksdagen avlät skrivelse till Kungl. Maj:t, nr 191.

Med anledning av denna skrivelse har Kungl. Maj:t uppdragit åt kommerskollegium att i samråd med socialstyrelsen och skolöverstyrelsen verkställa den av riksdagen begärda utredningen.

Med anledning av de innevarande år väckta motionerna har till utskottet bland annat inkommit en skrivelse från Sveriges hantverksorganisation, vilken skrivelse bifogas detta utlåtande såsom bilaga.

Utskottet.

Av redogörelsen här ovan framgår, att utskottet senast vid behandlingen av två motioner vid 1934 års riksdag ställt sig avvisande mot det uttalade önskemålet om införande av legala kompetensvillkor inom hantverket. Vid sitt ställningstagande i frågan återopade utskottet främst kommerskollegiets uttalanden i ämnet åren 1928 och 1931. Utskottet ansåg för sin del ej heller tillräcklig anledning föreligga att påkalla en utredning allenast beträffande lärlingsfrågan.

Sedan riksdagen bifallit den i utskottets redogörelse omförmälda reservationen till utskottets utlåtande, i vilken en sådan utredning i lärlingsfrågan påyrkades, har i årets motioner gjorts gällande, att en på detta sätt begränsad undersökning icke kunde giva någon lösning av de enligt motionärernas mening mer betydelsefulla spørsmål, som innefattades i yrkandet om införande av legala kompetensvillkor inom hantverket. Denna uppfattning synes också omfattad av en enhällig opinion bland hantverkarna, och uteslutet är måhända icke, att en närmare undersökning av hantverkets nuvarande ställning och de senaste erfarenheterna inom främmande länder skulle kunna tänkas giva nya synpunkter i frågan. Det synes även vara riktigt, att utredningen i lärlingsfrågan, vilken ännu befinner sig på ett förberedande stadium, näppeligen kan förväntas medföra en allsidig belysning av de spørsmål, som hantverkarna främst önska få upptagna till omprövning. För att en mera slutgiltig utredning skall omfattas med fullt förtroende av hantverkarna själva torde det också vara erforderligt att de bliva i tillfälle att genom egna representanter taga aktiv del i utredningsarbetet.

Då det synes önskvärt att den undersökning, vartill utredningen i lärlingsfrågan utgör en inledning, blir uttömmande, vill utskottet icke längre motsätta sig att en dylik mera omfattande utredning sker. Med avseende å utgångspunkterna för utredningen vill utskottet för övrigt endast uttala, att ett återinförande i en eller annan form av tidigare skrätvång enligt utskottets mening icke under några förhållanden bör ifrågakomma.

Under åberopande av vad sålunda anförts får utskottet i anledning av förevarande motioner hemställa,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att Kungl. Maj:t ville låta verkställa ny utredning angående frågan om införande av legala kompetensvillkor inom hantverket.

Stockholm den 19 mars 1935.

På första lagutskottets vägnar:

A. ÅKERMAN.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit:

från första kammaren: herrar *Åkerman*, *Anderson* i Hägelåkra, *Klefbeck*, *Svenson* i Eskhult*, *Norling**, *Velander* och *Wijkström*;

från andra kammaren: herrar *Nilsson* i Antnäs, *Hedlund* i Östersund, *Ryberg*, *Olsson* i Rimforsa* och *Olsson* i Mellerud, fröken *Wellin* samt herrar *Berg** och *Johnsson* i Kalmar.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Bilaga.

Till riksdagens första lagutskott.

I särskilda motioner vid innevarande års riksdag, i första kammaren nr 51 av herr Wohlin m. fl. och nr 175 av herr Theodor Nilsson samt i andra kammaren nr 134 av herr Hagberg m. fl. och nr 220 av herrar Andersson i Falkenberg och Gustavson i Västerås, hemställes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om återupptagande av utredningen angående revision av näringsfrihetsförordningen, med särskilt avseende därvid fäst at på fråga om införande av legala kompetensvillkor för rätt att idka hantverk.

I anledning av ifrågavarande motioner, vilka hänvisats till första lagutskottet för behandling, ber styrelsen för Sveriges hantverksorganisation härmed få vördsamt anföra följande.

Styrelsen tillåter sig till en början hänvisa till den skrivelse, som organisationen vid fjolårets riksdag i anledning av då väckta motioner i ämnet ingav till utskottet, och till de uttalanden, som däri av organisationen gjordes till förmån för motionerna. Det var med sorg och besvikelse, som landets hantverkare erforo, att de önskemål, som därvid av Sveriges hantverksorganisation å hantverkets vägnar framfördes, icke rönt det beaktande, som man inom hantverket hoppats, och att de krav på utredning av ifrågavarande viktiga hantverksspörsmål, kompetensfrågan, som av hantverket gjordes gällande, icke vunno riksdagens bifall. Med så mycket större tillfredsställelse har Sveriges hantverkare konstaterat, att frågan genom ovan angivna motioner även innevarande år kommit under riksdagens prövning.

Beträffande innehållet i motionerna vill organisationen i första hand till riktigheten vitsorda de i motionen av herr Wohlin m. fl. lämnade uppgifterna angående det alltjämt kvarstående ogynnsamma ekonomiska läget inom hantverket. Organisationen vill i samband härmed understrika det i motionerna gjorda uttalandet om den omfattande nyetablering av mindre kvalificerat folk såsom en av de mera framträdande orsakerna till de svårigheter, med vilka hantverkarna alltjämt hade att kämpa. Organisationen får vidare bekräfta riktigheten av de i motionerna lämnade redogörelserna för de skadliga verkningarna i olika hänseenden, som ifrågavarande företeelse förorsakat för hantverkets utöfvare, och för de sålunda alltjämt rådande och härigenom än mer skärpta svåra inre missförhållandena inom hantverket.

Som Sveriges hantverksorganisation redan i samband med fjolårets riksdagsbehandling av frågan uttalade, framstår det för landets hantverkare såsom en tvingande nödvändighet för att hantverket över huvud skall kunna bestå såsom fullvärdig produktionsform, att åtgärder från statsmakternas sida utan uppskov vidtagas för ett undanröjande av de ifrågavarande missförhållandena. Då, såvitt kunnat utrönas, andra möjligheter att åstadkomma den erforderliga saneringen å området icke stå till buds, har man inom hantverket återigen — liksom vid flera föregående tillfällen under decennier — enhälligt samlat kring kravet på

införande å lagstiftningens väg av yrkesskydd för hantverkets utövare genom uppställande av legala kompetensvillkor för rätt att utöva hantverk. — Såsom det svenska hantverkets opinionsyttring i frågan tillåter sig styrelsen hänvisa till bilagda vid talrikt besökta möten landet runt fattade resolutioner till förmån för det i motionerna framförda utredningskravet.

De skäl, vilka torde kunna åberopas till stöd för en lagstiftning av ifrågasatt art, vill styrelsen sammanfattningsvis angiva sålunda. Kompetenslagstiftningen är ett av hantverkets viktigaste problem, ja det viktigaste. Uppenbart är att för hantverkets målsmän den synpunkten måste stå i förgrunden, att en dylik lagstiftning skulle skapa ordnade förhållanden inom hantverket, möjliggörande nödtorftig försörjning för hantverkets utövare — såväl mästare som arbetare. Att så är fallet torde vara helt naturligt, och torde inga berättigade invändningar kunna göras däremot. Detta hindrar emellertid icke att man inom hantverket även anlägger ett mera vidsynt betraktelsesätt å saken och ser densamma mera i stort. Det står alltså klart för landets hantverkare, att en reformerad lagstiftning å området är nödvändig för fortbeståndet av hantverket såsom sådant och för att icke hantverket med dess stora fonder av yrkeskunskap och goda traditioner skall ytterligare förödas. Det bör i själva verket vara ett vidsträckt allmänt och socialt intresse att hantverket och dess kvalitetsproduktion vidmakthålles på en god nivå.

Den absoluta friheten har emellertid en betänklig tendens att i kvalitativt hänseende försämra produktionen. Det torde vara klart för en och var, att yrkesmännen, som känna till de med yrket förenade svårigheterna och deras strävan att utföra sitt arbete på ett fullgott sätt och »efter konstens alla regler», i sin yrkesutövning äro utsatta för konkurrens från inkompetenta personer, som icke känna samma ansvar inför uppgiften av den enkla anledningen, att de icke besitta erforderlig kompetens. Det är icke heller så lätt för allmänheten att fullt förstå skillnaden mellan en kompetent och inkompetent hantverkare. En kompetent hantverkare kan därför utsättas för en övermäktig frestelse att lägga sig till med den inkompetentes arbetsmetoder. Det hederliga, traditionella, samvetsgranna, fullgoda hantverksarbetet råkar därigenom i fara att försvinna. Vi kunna utan vidare konstatera, att i sådana länder, som sakna legala kompetensbestämmelser, visar produktionen vissa allvarliga tendenser till försämring i kvalitativt hänseende. Mot denna försämring, som kristiden ytterligare accentuerat, kämpa alltså de kompetenta, hederliga hantverksmästarna med en beundransvärd seg heroism. I denna sin hjältemodiga kamp äro hantverkarna värda allt det stöd de kunna få av den lagstiftande församlingen, ty deras strävan att hålla kvalitetsproduktionen uppe på en hög nivå är en oskattbar nationaltillgång, som icke får äventyras. Legala kompetensvillkor är medlet för kvalitetsproduktionens uppehållande och främjande.

Ur allmänhetens synpunkt föreligger givetvis också stort intresse av att hantverksyrkena utövas på ett för denna allmänhet tillfredsställande sätt. Hantverkarens kompetens att på ett tillfredsställande sätt utföra ett uppdrag, som av en allmänhet anförtros honom, är givetvis av största intresse för den uppdragsgivande parten. Om man således fordrar, att hantverkaren skall på förhand ha styrkt sin kompetens innan han får rätt utöva yrke, så innebär detta en garanti för allmänheten att arbetet blir utfört på ett tillfredsställande sätt.

De beskyllningar, som riktats mot hantverkets målsmän för att i sina strävanden ledas av monopolistiska tendenser, äro enligt organisationens mening alldeles obefogade. Från hantverkets sida avser man icke att föra någon avspärrningspolitik, och önskas icke någon numerus clausus, utan komma landets hantverkare liksom nu att allt framgent utan att uppresa hinder däremot inom sina led emottaga alla verkliga yrkesmän. I detta sammanhang må erinras om att landets hantverkare själva inrättat och fortfarande delvis med egna medel bekosta landets enda högre allmänna anstalt för yrkesundervisning inom hantverket, Hantverksinstitutet. Dettas uppgift är att, dels giva självständiga utövare av ett yrke samt förmän och verkmästare den fortsatta yrkestekniska eller yrkesekonomiska utbildning eller bådadera, som betingas av yrkets fortgående utveckling, dels att bereda arbetare med god yrkesskicklighet, som ämna börja självständig yrkesverksamhet eller som avse att utbilda sig för anställning såsom verkmästare, tillfälle att förvärva den vidare yrkesutbildning, som är behöflig för sådan verksamhet. Som ett skäl, vilket borde av statsmakterna tillmätas största vikt, vill styrelsen i detta sammanhang även framhålla den betydelse, hantverket äger för samhället. Hantverket sysselsätter såsom näring en icke ringa procent av landets befolkning. Att påpeka är i samband härmed hantverkets, med dess i huvudsak manuellt inriktade produktion, i jämförelse med industrien, relativt större användning av mänsklig arbetskraft. Ifrågasätts kan, huruvida icke genom hantverkets stödjande effektiva insatser skulle kunna åstadkommas till motverkande av arbetslösheten.

Vidare vill Sveriges hantverksorganisation framhålla den betydelse, en lagstiftning av ifrågasatt art skulle kunna få för det uppväxande släktet. Med tacksamhet vill organisationen erinra om det initiativ, som av fjolårets riksdag togs för åstadkommande av lärlingsväsendets ordnande. Sveriges hantverksorganisation vill för sin del göra vad i dess förmåga står för att vid den utredning av berörda fråga, som upptagits, densamma skall få en tillfredsställande lösning. Såsom i motionerna framhålles angriper emellertid utredningen om lärlingsväsendet allenast en sida av problemet, men förbigår själva kärnpunkten, mästarkompetens. Härtill vill organisationen ytterligare framhålla, huruom i fråga om vårt skolväsende det för skapande av bästa möjliga undervisning åt landets ungdom nogsamt av statsmakterna tillses, att undervisningen icke är förlagd annat än till skolor under statlig kontroll och icke bedrives annat än av lärare, vilka genom avlagda examina dokumenterat sin lämplighet för sin uppgift. När sedan den i skolorna väl omhändertagna ungdomen från skolorna träder ut i livet för att lära sig ett yrke, för att skapa sig sin framtid, så visas med nu rådande system från statsmakternas sida icke erforderligt intresse för att de lärarkrafter, som därvid komma att stå till förfogande — när det gäller lärlingsutbildning, på hantverkets område hos enskilda företagare — verkligen besitta de erforderliga kvalifikationerna för sin uppgift eller för den utbildning, som därvid erbjudes, utan får vem som helst därvid erbjuda sig. I stor utsträckning inträffar det sålunda, att ungdomen erhåller den för dess framtid viktiga grundläggande yrkesutbildningen av icke kvalificerat folk, till obotlig skada för såväl de unga själva som för landet. Påtalats har vid flerfaldiga tillfällen den bristande tillgången inom olika branscher till verkligt yrkesskicklig arbetskraft.

Härtill kommer att riksdagen årligen anvisar avsevärda belopp för

ungdomens yrkesutbildning i bland annat lärlings- och yrkesskolor, liksom understöd om ock i mycket ringa grad av riksdagen brukar anvisas för utbildningen av lärlingar hos enskilda hantverksmästare. Dessa understöd av skilda slag syfta ju gemensamt dithän, att av denna ungdom, sedan den genomgått föreskriven lärotid, framskapa nya hantverksgenerationer. Man kan då fråga: vilka försörjningsmöjligheter garanterar staten den ungdom, som genom statens nyttiga och nödvändiga stöd sålunda utbildad träder ut i livet såsom hantverkare? Varför, kan man ju fråga, skall man genomgå dessa läroår, avlägga gesällprov och sedan vidare utbilda sig för att slutligen etablera sig, då man ju — sådan situationen nu är — utan allt detta kan börja eget företag, förstörande marknaden och förtroendet för de kompetenta utövarna och draga en godtrogen allmänhet från dessa?

Yrkesutbildningssträvandena inom hantverket — bedrivna med eller utan statsunderstöd — sakna sin logiska avslutning, så länge som det icke finns legala kompetensbestämmelser för att yrkesmässigt driva hantverk självständigt. Utan sådana i lag fastställda bestämmelser är det icke heller möjligt att lyfta hantverket upp på den plats eller att ge det den värdesättning som med rätta borde tillkomma detsamma.

Härom har man också i allt flera europeiska länder kommit till insikt. I motionerna hänvisas sålunda till den norska näringslagen såsom ett lämpligt utgångsmönster för en blivande svensk lagstiftning, ehuru väl den lider av vissa svagheter, som vid utarbetande av en svensk lag borde undvikas. Inom alla europeiska länder är hantverkets kompetensproblem föremål för diskussion, utredning och studium. Världskrisen har ytterligare aktualiserat problemet. För arbetarnas vidkommande har arbetarskyddslagar, kollektivavtalslagar o. dyl. åtgärder medverkat till att lyfta denna samhällsgrupp upp ur ekonomisk och andlig misär.

För hantverkets vidkommande har i en del länder, däribland Sverige, intet åtgjorts i ens något hänseende av dylik art. Förutom i Norge finns kompetenslagstiftning genomförd bland annat i Bulgarien, Fristaten Danzig, Jugoslavien, Polen, Ungern, Österrike, Italien och Tyskland, ävensom i viss utsträckning i Frankrike och Schweiz. I några av dessa länder, däribland Tyskland — ett framstående industriland — föreskrives avläggande av mästarprov (i Norge endast gesällprov) för rätt att självständigt idka hantverk. T. o. m. i Amerika, industriens förlovade land, har ett nyvaknande intresse för hantverkets och småindustriens främjande gjort sig kraftigt gällande. Över hela världen ägnas hantverket livlig uppmärksamhet av de lagstiftande myndigheterna. Det är på tiden att så sker även här hemma hos oss.

Till bemötande av vissa farhågor, som framkommit, vill styrelsen framhålla att den anser hemslöjden givetvis icke böra beröras av en blivande lagstiftning på hantverkets område. En lantbrukare skall naturligtvis allt fort ha sin fulla frihet att för gårdens och lantbrukets behov utföra olika slags behovsarbete hädanefter som hittills. Det är icke någon som helst avsikt att inkräkta på denna näringsfrihet. Det är en fråga endast för hantverkarna sinsemellan, d. v. s. mellan de kompetenta hantverkarna å ena sidan och fuskarna, d. v. s. de icke yrkeslärd, å den andra.

Hantverkarnas strävan, framsprungen ur deras egna led, går ut på att på allt sätt utveckla och höja yrkesskickligheten, kompetensen inom hantverket. Denna strävan förtjänar att av statsmakterna väl uppmärksammas.

Under åberopande av vad sålunda anförts får styrelsen för Sveriges hantverksorganisation å landets hantverkares vägnar till riksdagens första lagutskott rikta en varm och enträgen vädjan, att utskottet måtte i anledning av motionerna föreslå riksdagen att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om revision av 1864 års näringsfrihetsförordning, i vad densamma gäller hantverket, och i samband därmed om utredning av frågan om näringsfrihetens begränsning genom uppställande av legala kompetensvillkor för rätt att idka hantverk självständigt.

Stockholm den 6 mars 1935.

För styrelsen för Sveriges hantverksorganisation:

Aug. Lindmark.

Gunnar Willén.